Dansk landbrugs aktuelle situation

Af *Niels Peter Skrubbeltrang*

Indledning

Det er vanskeligt at give en generel beskrivelse af landbrugets aktuelle økonomiske situation. Dels varierer den betydeligt mellem driftsformer og mellem år og variationen mellem landmænd inden for de forskellige driftsformer er endnu større. I det følgende er den økonomiske situation søgt belyst ud fra regnskabsresultater for forskellige bedriftstyper. Pr. definition vil vurderinger baseret på regnskabsresultater altid være historiske men som udgangspunkt for en diskussion af den aktuelle økonomiske situation er det vigtigt også at have benyttet bakspejlet i den fremadrettede styring af bedriften.

Regnskabsresultater

I tabel 1 er vist resultatet fra landbruget for årene 1994 - 1997 for tre forskellige bedriftstyper og gennemsnit for alle heltidsbrug. Resultatet fra landbruget er det beløb, der er til dækning af familiens arbejdsindsats samt forrentning af egenkapitalen.

Tabel 1. Resultater fra landbruget 1994 - 1997

Resultat fra landbruget

	1994	1995	1996	1997
	- - - - Beløb i kr. - - - -			
Planteavlsbrug	199.000	227.000	250.000	231.000
Malkekvægsbrug	191.000	180.000	165.000	195.000
Svinebrug	233.000	352.000	481.000	501.000
Alle heltidsbrug	201.000	234.000	273.000	298.000

De nævnte resultater er resultaterne fra heltidsbrugene. Som det fremgår af tabel 2, udgør

heltidsbrugene godt 24.000 brug ud af i alt knap 61.000 brug. Det vil sige, at over 60% af det samlede antal landbrug i Danmark er deltidsbrug. Som det også fremgår af tabel 2 udgør indtjeningen uden for landbruget i gennemsnit for alle brugene i 1997 2/3 af den samlede indtjening. Kun for heltidsbrugene har den landbrugsmæssige indtjening den væsentligste betydning og selv her udgør indtjeningen uden for landbruget ca. 1/4 af den samlede indtjening.

Ved vurdering af tallene er det væsentligt at bemærke sig, at disse tal er gennemsnitstal, og at der inden for de enkelte driftsformer er større variation mellem brugene inden for samme driftsform end der er mellem driftsformerne. Endvidere er det værd at bemærke, at specielt for kvægbrugene har der i perioden været en betydelig strukturudvikling, således at antallet af brug er reduceret betydeligt. Da det ofte er brugene med de dårligste økonomiske resultater, der stopper produktionen, er de viste gennemsnitsresultater således for de brug, der er blevet tilbage, hvilket skal indgå i vurderingen.

Tabel 2. Antal hel- og deltidslandbrug og indtjening på disse, 1997.

Indtjening i landbruget 1997

Størrelsesopdeling efter arbejdsindsats

	Landbrug		Andet		I alt	Antal brug
	- - - - 1.000 kr. - - - -					
Mindre deltidsbrug	34	+	290	=	256	22.522
Større deltidsbrug	13	+	234	=	247	14.056
Heltidsbrugene	298	+	97	=	395	24.418
Alle brug i 1997	110	+	199	=	309	60.996

Svinebrugenes økonomi i 1998 og 1999

De aktuelle forhold og lidt om baggrunden

Ved udgangen af 1999 vil vi med meget stor sandsynlighed kunne konstatere, at specialiserede svinebrug i løbet af de seneste 15 år har måttet notere 5 år med tabsgivende produktion, 3 år

med en jævn indtjening og 7 år med en god eller særdeles god indtjening. Afslutningen på perioden blev 2 underskudsår, der fulgte de to bedste år i hele perioden. Altså store udsving i hele perioden og de største udsving sidst i perioden.

Tabel 3. Priser og indtjening på svinebrug, 1985 - 1999.

Priser på svinekød og indtjening på svinebrugene 1985-1999

	Svinekøds-pris kr. pr. kg.	Indtjening fra landbruget				
		Meget ringe	Ringe	Middel	God	Meget god
1985	14,04					X
1986	12,51			X		
1987	11,56		X			
1988	11,59		X			
1989	13,45					X
1990	12,26			X		
1991	12,16				X	
1992	12,37				X	
1993	9,66		X			
1994	10,06			X		
1995	10,31				X	
1996	11,32					X
1997	11,64					X
1998*	8,50	X				
1999*	8,00	X				

Det stiller krav om at kunne disponere, især at kunne forvalte overskud og at kunne håndtere situationer med underskud. Samlet er indtjeningen hverken fyrstelig eller direkte dårlig for svinebruget med en økonomi som gennemsnittet. De store udsving i de økonomiske forhold gør endvidere, at heldigt placerede investeringer hurtigt giver et pænt afkast, og uheldigt placerede giver stor risiko for tab, og i værste fald konkurs. Endelig gør de store udsving, at landmænd med en meget stor produktion på en velfungerende bedrift tjener rigtig mange penge i de gode perioder. Penge der forvaltet rigtigt giver stor modstandskraft i de vanskelige perioder.

Omvendt er den store produktion også den mest sårbare, når stormen bryder løs. Tabs- og gevinstmuligheder er to sider af samme sag. Manglende evne til at kunne disponere, selvforskyldt eller påtvunget af uheldige omstændigheder, giver drastiske udslag ved en stor og langvarig underskudsgivende produktion. Med de gældende prisforhold i bare 2-3 halvår vil adskillige store svinebrug komme i økonomisk krise.

Det samme vil gælde for brug med en mere begrænset produktion. Der er mindre akkumuleret overskud at stå imod med. Her vil der dog ofte ske andre former for tilpasning. Med 50 eller

75 søer eller med en begrænset slagtesvineproduktion kan produktionen hurtig stoppes og eventuelt erstattes af anden beskæftigelse. Denne mulighed eksisterer sjældent på de store produktionsenheder. Der er det knald eller fald for den etablerede driftsleder/ejer. Med en langvarig indtjeningskrise i svineproduktionen vil der med stor sikkerhed også komme mange mindre svinebedrifter til salg. Her dog med en mere flydende overgang mellem frivillig og tvungen salg.

Hvorfor er der svigtende indtjening?

Svinepriserne var helt i bund i 1993. Gennemsnitsprisen var på ca. 9 kr. plus efterbetaling, men som bekendt også ved en højere kornpris end den aktuelle. Forholdet rettede sig noget i 1994 og årene 1995-97 blev rigtig gode for denne driftsform. Det sidste år var nærmest en foræring, idet priserne var godt på vej ned i første kvartal af 1997, men sygdomsproblemer i andre store eksportlande vendte billedet totalt og bevirkede, at indtjeningen i den danske svineproduktion toppede i 1997. Stigende fortjeneste giver helt naturligt stigende produktion og dermed risiko for overfyldte markeder.

Allerede i andet halvår af 1997 steg svineproduktionen igen på verdensplan. Denne stigning er øget stærkt i 1998. I Vesteuropa er produktionen steget med ca. 5 pct. og i USA med hele 8 pct. Den økonomiske krise i Østasien lægger desuden en dæmper på den oversøiske afsætning og markedet er stærkt overforsynet. Voldsomme prisfald var uundgåelige, men det egentlige problem er, at en langvarig lavprisperiode er det mest sandsynlige. Produktionen skal tilpasses, og det vil sige ned. Men hvem melder sig frivilligt? Der bliver kamp om markederne, en kamp hvor der kan være god grund til at bruge EU′s markedsmekanismer. Tilpasningen skulle nødig ensidig foregå i EU, endsige i DK-regi.

Konkurrencen om eksportmarkederne

Kampen om at bevare markedet bliver meget hård, og spørgsmålet bliver, om vi fortsat kan være med på det niveau, vi er nået op på? Kan vi konkurrere på prisen, eller kan vi i kraft af høj kvalitet og gode afsætningskanaler afsætte til priser, der ligger over det, vore konkurrenter kan opnå? Er branchen gearet til at effektivisere i alle led og dermed sikre både den bedst mulige afregning til landmanden og de lavest mulige omkostninger i produktionen? Et er kriseperioden, hvor prisen er helt i bund, noget andet er den mere afbalancerede situation, der følger efter. Også her kan der blive behov for at indstille sig på et prisniveau, der tidligere blev betragtet som helt uacceptabelt.

Prisniveauet fremover

De stærkt faldende kornpriser siden midten af firserne har sammen med rationaliseringer i produktionen reduceret kravet til afregningsprisen. Hvor 12 kr. pr. kg i sidste halvdel af firserne var utilstrækkelig for gennemsnitsproducenten, gav 10-12 kr. basis for en god fortjeneste midt i 90-erne. Men 8 kr. pr. kg er der ikke mange, der kan nøjes med sidst i dette årti. Det giver kriseøkonomi og træk på reserverne, hvor der er oparbejdet sådanne og for de øvrige træk på kreditterne. Hvad enten det er træk på egne reserver eller på eksterne ditto, er der alt mulig grund til at rebe sejlene i en sådan situation.

De tab, der akkumuleres, belaster den fremtidige produktion. Dertil kommer, at den fremtidige "normalpris" meget let kan blive nærmere de 8 kr. end de 12 kr. Kravet til svineproducenten i de nærmeste år kan godt tænkes at være, at produktet skal kunne leveres til en pris på mellem 9 og 10 kr. Alternativt at der leveres et specialprodukt, der betinger en overpris. Kravet til slagterisektoren vil så tilsvarende være, at både forarbejdningen og salgsarbejdet foregår så rationelt og dynamisk, at landmanden opnår det optimale udbytte af den forventede lavere salgspris for standardvaren. Endvidere at salget af specialprodukter sættes så godt i system, at det bliver et realistisk alternativ for rigtig mange producenter.

Indtjening contra likviditet

Økonomien må forventes at blive meget anstrengt for hovedparten af danske svineproducenter både i 1998 og 1999. Indtjeningen vil for gennemsnittet med de nuværende prisforventninger blive meget ringe eller direkte negativ. Prognosen fra november 1997 viste med en afregningspris på 10,25 kr. pr. kg en indtjening fra landbruget på 344.000 kr. for brug med 135 årssøer og både søer og slagtesvin. Udsving i kiloprisen på 50 øre blev beregnet til ca. 100.000 kr.=s difference i resultatet.

Et prissvigt på op til 2 kr. giver således en negativ indtjening, selv for denne driftstype, der i de senere år har vist sig at være den mest konkurrencedygtige. Lidt lavere foderpriser end forventet kan afbøde noget af faldet i indtjeningen, men en forringet planteavlsøkonomi trækker til gengæld resultatet nedad. Udsigten for indeværende og det kommende år er således i gennemsnitssituationen ingen indtjening eller løbende underskud på produktionen. Så vidt indtjeningen, men hvad med likviditeten?

Når omkostningerne er større end indtægterne, opstår der et pres på likviditeten. Eventuel

likviditet fra driften skal hentes ved nedslidning af produktionsapparatet og ved direkte at realisere aktiver. Det første må der mange steder være gode muligheder for, efter et par år med meget store investeringer. Direkte realisation er oftest den sidste nødløsning, men realisation af mindre profitable aktiviteter bør indgå i overvejelserne i en likviditetskrise.

Rigtig mange svinebrugslandmænd har i de gode indtjeningsår opbygget fornuftige likviditetsreserver, men sjældent af en størrelse der kan modsvare indtil 2 års manglende indtjening. De fleste vil under en langvarig indtjeningskrise få behov for tilførsel af ny likviditet. Heraf har mange så god en soliditet, at det nærmest bør være en formssag, at fremskaffe denne likviditet. Et stort problem er derimod likviditeten for de landmænd, der under normale prisforhold har en ganske god indtjening, men et stærkt gældsbelastet produktionsapparat. Her er der behov for kreditor-velvilje. I disse situationer skal diplomatiet, både fra landmandens og kreditorernes side, stå sin prøve. Er den gode vilje til stede fra alle parter, er der basis for en løsning af likviditetskrisen for hovedparten af de landmænd, der trods en høj gæld har god balance i økonomien med "normale" afregningspriser.

Landmænd med lav effektivitet

For landmænd med lav effektivitet ser udsigterne alt andet end lyse ud. Situationen afhænger meget af, om en ringe indtjening er kombineret med en god eller dårlig soliditet. Er soliditeten i orden afgør den enkelte landmand stort set selv, hvor længe han vil sætte penge til på underskudsgivende produktion. Hvor stærk han vil tro på en snarlig venden tilbage til gode prisrelationer. Afhængig af produktionens størrelse kan der dog meget hurtigt sættes rigtig megen egenkapital over styr. Der bør manes til eftertanke også i situationer, hvor det er den enkelte landmands private sag. Alternativ beskæftigelse både inden for og uden for landbruget er værd at overveje, der hvor produktionsøkonomien kun kan nå sammen i de bedste perioder.

Lav effektivitet kombineret med høj gæld er en yderst farlig cocktail. Såfremt optakten til lavprisperioden er en lav indtjening, der ikke kan henføres til konkrete uheldige forhold, og gældsforholdene samtidig er anstrengte, vil situationen under en længere lavprisperiode være yderst vanskelig. Det bedste råd vil her ofte være at skrue ned for blusset. Med en stor produktion betyder det normalt afhændelse af bedriften, hvorimod det med en mere beskeden svineproduktion eventuelt vil være tilstrækkeligt at stoppe denne aktivitet. Den optimale løsning vil også i disse situationer bedst kunne opnås ved at sikre sig kreditorernes forståelse for den valgte løsning.

Skyldes en lav indtjening i højprisperioden sygdom i besætningen eller indkøringen af store

investeringer, bør der være gode muligheder for at opnå den nødvendige kreditor-velvilje. Men her er der en god pædagogisk opgave at tage fat på.

Kvæg- og planteavlsbrugenes økonomi

Som det fremgår af tabel 1 har kvægproducenterne i den viste periode ligget betydeligt under både planteavlsbrugene og svinebrugene i resultatet for landbruget. Resultatet har ligget på et stabilt men lavt niveau i perioden. Som den eneste produktionsgren havde malkekvægsbrugene fremgang i det økonomiske resultat i 1997 og denne fremgang i gennemsnitsresultaterne vil fortsætte i 1998. Lidt stigende mælkepriser og kødpriser sammenholdt med svagt falden priser på fodermidler og kombineret med en forventet god grovfoderhøst i 1998 vil betyde en fremgang i det økonomiske resultat også i 1998 og med rimelige udsigter også for 1999.

For planteavlsbrugene ser situationen mere dyster ud i 1998. Trods rekordhøst mængdemæssigt set både totalt og pr. ha. En lidt besværlig høst med forøgede omkostninger og meget lave kornpriser vil påvirke det økonomiske resultat for året. Med de gældende prisrelationer er det særdeles vanskeligt at operere som kornproducent alene. Der er behov for specialafgrøder eller højværdiafgrøder, hvis man vil være specialiseret planteavler.